

УДК 78.082.2:780.614.33]:78.03(498)-047.37

Цитування:

Асталош Г. Л. Румунська національна ідентичність у творчості Дж. Енеску (на прикладі Сонати № 3 ор. 25 для скрипки і фортепіано). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 4. С. 308–313.

Astalosh G. (2024). Romanian National Identity in the Creativity of G. Enescu (on the Example of Sonata no. 3 Op. 25 for Violin and Piano). *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 308–313 [in Ukrainian].

Асталош Габріела Ласлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри камерного ансамблю
та квартету
Львівської національної музичної
академії ім. М. Лисенка
<https://orcid.org/0000-0002-5539-2713>
gabriella.astalosh@gmail.com

РУМУНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. ЕНЕСКУ (НА ПРИКЛАДІ СОНАТИ № 3 ОР. 25 ДЛЯ СКРИПКИ І ФОРТЕПІАНО)

Мета роботи – дослідити проблему реалізації національної ідентичності у творчості Дж. Енеску на прикладі одного з найяскравіших зразків авторського письма, Сонати № 3 ор. 25 для скрипки і фортепіано. Відповідно до мети були поставлені такі завдання: визначити специфіку румунської композиторської школи, вказати основні параметри, що сформували національну складову професійного музичного мистецтва її представників, дослідити індивідуальний стиль Дж. Енеску на прикладі скрипкової музики. **Методологія дослідження.** У процесі дослідження для розкриття представленої проблематики були використані такі методи: аналітичний та структурно-логічний (висвітлення змісту поняття національної ідентичності у творчості митця); компаративний (порівняння із суміжними явищами в інших національних культурах); джерелознавчий (опрацювання мистецтвознавчих праць з дотичних питань); метод теоретичного узагальнення (для підбиття підсумків). **Наукова новизна.** Праця є першою спробою на теренах української науки дослідити проблему національної ідентичності крізь призму індивідуального стилю Дж. Енеску –яскравого і показового автора, творчість якого припадає на зародження румунської композиторської школи на перетині XIX та XX ст. **Висновки.** Скрипкова спадщина Дж. Енеску є ключем до розуміння національної ідентичності в румунській професійній музиці. Саме цей жанр став своєрідним спадкоємцем фольклорних традицій лаутарів – носіїв культури румунів, їх ментальності, світосприйняття, філософського осмислення буття, внутрішнього, емоційного його переживання. У скрипкових Сонатах майстер зумів віднайти власний концепт творчості, що відобразив національну ідейність не тільки на рівні композиторського стилю, але й виконавської манери інтерпретації цих творів, що максимально наближена до народної, носить оповідальний характер, ретранслює насамперед інформативність та змістовне наповнення самої музики.

Ключові слова: національна ідентичність, румунський фольклор, лаутари, скрипкова музика.

Astalosh Gabriella, Ph.D., Associate Professor, Chamber Ensemble and Quartet Department, M. Lysenko Lviv National Music Academy

Romanian National Identity in the Creativity of G. Enescu (on the Example of Sonata no. 3 Op. 25 for Violin and Piano)

The purpose of the article is to investigate the problem of realisation of national identity in G. Enescu creativity on the example of one of the brightest pieces of the author's writing, Sonata No. 3 op. 25 for violin and piano. In accordance with the purpose, the following tasks were set: to determine the specificity of the Romanian school of composition, to indicate the main parameters that formed the national component of the professional musical art of its representatives, to investigate the individual style of G. Enescu on his violin music example. **Research methodology.** In the research process to reveal present issues the following methods were used: analytical and structural-logical (to determine the content of national identity concept in the artist's work); comparative (to confront with related phenomena in other national cultures); source scholar (to study art history works on related issues); the method of theoretical generalisation (to summarise the research outcomes). **Scientific novelty.** The article is the first attempt in Ukrainian science to investigate the problem of national identity through the prism of the chosen bright author individual style, whose work was at the origins of the Romanian school of composition at the turn of 19th and 20th centuries. **Conclusions.** G. Enescu's violin heritage is the key to understanding national identity in Romanian professional music. It is this genre that has become a kind of heir to the folklore traditions of lăutari – carriers of Romanian culture, their mentality, worldview, philosophical understanding of life and its inner, emotional experience. In the violin sonatas the master

managed to find his own concept of creativity, which reflected national idea not only at the level of composer's style, but also the performing manner of interpretation of these works, which is as close as possible to the folk, has a narrative character, relays first of all the informativeness and content of the music itself.

Keywords: national identity, Romanian folklore, *lăutari*, violin music.

Актуальність теми дослідження. Студіюючи проблему національної ідентичності в професійній музиці, аналізуючи великий пласт унікальних артзразків, що були створені на перетині XIX та XX ст., доходимо цікавих висновків. По-перше, зростання самої проблеми національної ідентичності, що в деяких випадках навіть переростає у відкриту боротьбу за утвердження національної ідеї в художній творчості, передовсім і найчастіше спричинене поневоленням, пригніченням, штучним бажанням нівелювати всі прояви культури певного народу, що цілком природно викликає протилежну реакцію – протест і боротьбу за її утвердження. По-друге, національна ідентичність не завжди ототожнюється з етнічною ідентичністю. Слід зазначити, що національна ідентичність формується насамперед у межах держави, вона є об'єднавчим чинником єдності нації, котра своєю чергою може синтезувати в собі різні етноси. Етнічна ж ідентичність свідчить про зв'язок із коріннями етносу, що може перебувати, зокрема, і в лоні іншої країни. У зазначений період у європейському культурному просторі формуються нові мистецькі парадигми, пов'язані з бурхливою активізацією національних рухів, утворенням молодих держав, що призводить і до зародження нових композиторських шкіл, у котрих національна складова відіграє вирішальну роль у контексті самобутності та ідентичності. Серед них окреме місце належить і румунській на чолі з надзвичайно талановитим, різнобічно обдарованим митцем – Дж. Енеску. Він сформував національний прототип академічної музики Румунії, геніально об'єднавши в єдиний цілісний образ нації всі наявні в ньому етнічно-характерні складові. Актуальність розвідки полягає в назрілій необхідності пізнання феномену національної ідеї у творчості цього неординарного митця.

Аналіз досліджень і публікацій. За життя Дж. Енеску його твори не отримали належного визнання. Втім сьогодні це ім'я асоціюється з академічним мистецтвом Румунії, митець є символом нації, творцем її культурного іміджу у світі. Водночас музика композитора незаслужено рідко звучить на українській сцені, а його доробок тільки побіжно висвітлюють вітчизняні мистецтвознавці (передовсім у контексті україно-румунських

зв'язків). Тому джерелознавчу базу розвідки склали іноземні праці, присвячені біографії митця: Р. Бентою (Bentoiu, 2010), В. Ваїдеан (Văidean, 2020); Н. Малколм (Malcolm, 1990); музикознавчому аналізу окремих творів: Ю. Ног (Noh, 2020), Л. Ріц (Ritz, 1991); філософському осмисленню змісту композицій: О. Лупу (Lupu, 2012), К.-Т. Соїту (Șoitu, 2023), Б. Тейлор (Taylor, 2017).

Мета розвідки – дослідити проблему реалізації національної ідентичності у творчості Дж. Енеску на прикладі одного з найяскравіших зразків авторського письма, Сонати № 3 ор. 25 для скрипки і фортепіано.

Виклад основного матеріалу. Сучасні цивілізаційні процеси яскраво свідчать про взаємодію культур, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Водночас розуміємо, що обмін, вплив або ж асиміляція народної творчості різних етносів відбувались на території Європи та Азії ще з давніх часів, зокрема через традицію мандрівних музик. Одним із найяскравіших прикладів проникнення «сторонньої» культури в європейський мистецький простір є творчість ромів. Їх етнічне коріння проникає в інші національні культури, трансформується залежно від історичних обставин та фольклорних традицій тих чи інших європейських країн, стає важливою компонентою *національного мистецького коду*. Вагому роль відіграла творчість цього неординарного народу в період другої половини XIX – першої половини XX ст., коли в Європі стрімко розвиваються професійні композиторські школи, представники яких систематизували, адаптували народні джерела в художній творчості. У деяких з них циганська етнічна складова визначила особливості національного стилю.

Зокрема, яскраві враження і безпомилкові асоціації викликає іспанський фольклор. У період Ренесансу стрімко розвиваються національні музичні архетипи, і серед них, мабуть, найбільш популярний – андалузький. Він набув цікаве мистецьке перевтілення в академічних шедеврах І. Альбеніса, Е. Гранадоса, М. де Фал'ї, Х. Туріні. Багатоетнічне населення Іспанії визначило й особливості її фольклору, що синтезував арабські, греко-візантійські, а також циганські риси, трансформували їх в оригінальний національний пласт. Не менш

важливу роль творчість мандрівних циган відіграла в становленні угорської національної музики. Її своєрідною візитівкою став «вербункош», що зародився як музичний супровід обряду вербування чоловіків до австрійської армії та поступово сформувався в період від кінця XVIII ст.–і до середини XIX ст. Першовиконавцями, що творили струнно-смичковий ансамблевий акомпанемент обряду, були цигани-скрипалі. Їх мистецтво набуло надзвичайної популярності та згодом потрапило в аристократичні кола, сформувало риси угорського професійного академічного стилю (інструментальна та симфонічна творчість Ф. Ліста, титана угорської камерно-інструментального мистецтва, неперевершеного віртуоза та композитора Й. Губаї).

Діяльність віртуозів ромського походження, що вирізнялись дивовижним вродженим обдаруванням, стала знаковою і для румунської культури. Вона синтезує в собі цілий спектр різноманітних фольклорних традицій, що генерувались протягом непростой історії країни. В ній відображені тісні переплетіння слов'янських, візантійських, османських (турецьких) впливів, угорських аматорських виконавських традицій та, безумовно, ромських етнічних ознак, адже саме цигани часто були носіями музичного фольклору. Відтак, подібно до угорської та іспанської культури, у румунській музиці можемо констатувати наявність *подвійної ідентичності*, адже, з одного боку, в ній закладено емоційний, образний контекст її першопосіїв, етнічних циган, з іншого – сформовано власні культурні матриці шляхом абсорбування традицій носіїв, певний стиль, який переріс у музичне вираження національної ідентичності румунів. Традиції лаутарів є справжнім мистецьким ідентифікаційним кодом Румунії, їх традиції перейняли як аматорські колективи, так і професійні виконавці, синтезуючи їх із досягненнями європейських шкіл.

Лаутари (рум. *lăutari*) – традиційні румунські та молдовські музиканти, інструменталісти й співаки ромського походження. Вони були невід'ємними супровідниками обрядових свят, цінними зберігачами етнічного фольклору, традиційної народної виконавської манери, творцями жанрів музики, посередниками між етносами, збагачуючи їх музику новим інструментарієм, розширюючи інтонаційну та ладо-гармонічну мову «сторонніми» внесками. Тож цілком закономірно, що професійні митці, творчість

яких припадає на зародження румунської композиторської школи, створюючи академічні зразки, поклали в основу власних передовсім інструментальних та симфонічних полотен фундаментальні ознаки мистецтва лаутарів, що вкоренились у світовідчуття авторів. В їх числі вагоме місце належить Дж. Енеску.

Символічним можна назвати той факт, що народився митець у рік створення Румунського королівства, омріяної народом країни, що виникла на ґрунті попередніх об'єднаних князівств Молдови та Волощини та згодом, отримавши автономію від Османської імперії, проіснувала як незалежна держава до 1947 р. На цей період відродження нації і припала діяльність Дж. Енеску – геніального скрипаля-віртуоза, піаніста, видатного диригента, громадського діяча, педагога та вагомого як для рідної культури, так і для загальноєвропейського контексту композитора. Його життєвим кредо було формування професійної румунської національної композиторської та виконавської шкіл, які б репрезентували самобутність культури Румунії у світі. Здобутки й значимість цієї персоналії без перебільшення гідні світового масштабу, він посів чільне місце як один з передових митців свого часу.

Народившись у провінційному селі Молдовії Лівені (пізніше перейменованому на його честь), Енеску завдяки неординарному обдаруванню швидко інтегрувався у європейський мистецький контекст, здобувши блискучу професійну освіту у Відні (як скрипаль), а згодом у Парижі (як композитор, навчаючись у Ж. Массне, Г. Форе). Засвоєння традицій провідних європейських виконавських та композиторських шкіл природно синтезувались із його власними інтуїтивними знахідками, неабияким хистом, вродженою віртуозністю, почерпнутою з румунської народної музики виразістю та етнохарактерністю. Швидко перейшовши період пошуків і засвоєння досвіду попередніх епох, зрештою митець кристалізує власний стиль, в котрому важко визначити будь-які стилістичні пріоритети, проте цілком очевидно відчутно румунську природу, вкорінену в саму сутність її висловлювання, художнього змісту, темпераментності, емоційної насиченості. Звучання народних оркестрів та співів лаутарів відбилися у свідомість митця з перших років життя, вони були невід'ємним атрибутом побуту молдовської та румунської глибинки, супроводжували важливі буттєві колізії простих людей, своєю творчістю свідчили про ментальність та світосприйняття народу, а

відтак визначили своєрідну національну музичну айдентичку румунської професійної культури.

Провідна румунська тематика відображена як у художньо-образних пріоритетах творів Дж. Енеску (тема батьківщини крізь призму картин природи, ландшафтів, сільського побуту, обрядових дійств, філософського осмислення буття), мовній специфіці (використання типових для румунської народної музики засобів виразності), так і в програмних назвах творів: «Румунська поема» (1897), дві Румунські рапсодії (1901, 1902), Скрипкова соната № 3 (1926) «в румунському народному характері», «Сільська сюїта» для оркестру (1938), Сюїта для скрипки і фортепіано «Враження дитинства» (1940) й ін.

Про значення скрипкового виконавства в біографії Дж. Енеску яскраво свідчить звернення до жанрів скрипкової музики, що посіли важливе місце в спадку митця, вишліфували композиторський почерк, стали відображенням власної фахової майстерності. Геніальний скрипаль зі світовою славою сформував оригінальний стиль, у котрому поєднав здобутки професійної скрипкової школи (особливо французької) з фольклорними інструментальними прийомами. Відтак скрипкові Сонати відомі серед виконавців своєю складністю мистецького прочитання та відтворення. Адже поруч з правдивою віртуозністю, пов'язаною з імпровізаційною природою гри народних інструменталістів, вони потребують і глибокого розуміння природи музики, її етнічного духу, демонстрації самобутності самої музики, її тематичного та образного змісту. Інтерпретатор постає у творах Дж. Енеску як голос народу, її співець, оповідач, душа нації, як самого автора часто називали сучасники.

Сонати для скрипки та фортепіано створені в різні періоди творчості: перша (1897) належить до ранніх зразків письма, у ній прослідковуються зв'язки з неоромантичними (Й. Брамс, Ф. Ліст, С. Франк), імпресіоністичними тенденціями (Ж. Массне, Г. Форте, К. Дебюссі); друга (1899) свідчить про певний прорив у напрямі створення власного почерку митця; третя (1926) – вже яскравий приклад сформованого стилю. Також перу автора належить і незавершена одночастинна Соната, відома під назвою *Torso* (1911), написана в пізньоромантичному стилі та, як і решта зразків жанру, з відчутною опорою на народно-національний стрижень. Проте об'єднує Сонати єдиний провідний вектор

творчості – імплементація національного архетипу мислення крізь призму високохудожнього втілення образного, мистецького світу лаутарів.

Відтак філософську концепцію Сонат слід розуміти у вимірі музичних символів цих аматорів, жанрів їх музикування, тематики їх творчості. Розповідний характер музики, оповідальність як певний виконавський стиль, медитативність і мрійливість, таємничість та метафізичність, азарт і неймовірний заряд енергетики, емоційна насиченість та швидкий перехід між інколи крайніми емоційними станами, провідні теми фатуму, неминучої долі, палкого й часто нереалізованого кохання, вибуховий темперамент, поєднання скорботи, болючої туги, солодкої ніжності почуттів та свободи, широти духу –цей величезний спектр образів, котрі притаманні циганській природі та закладені в їх виконавстві, прочитуємо і в музиці Дж. Енеску.

Драматургія Сонат вибудована завдяки протиставленню інколи полярно крайніх сфер. Перша група образів пов'язана із традиційним жанром народної музики – дойною, інша формується через прототип танцю в численних його варіантах (хора, сирба, батута та ін.). Темі трансформуються протягом творів, «переростають» одна в одну, єднаються в апофеозі емоцій і почуттів заключних епізодів. Відтак наспівна, меланхолійна дойна, зберігаючи свої інтонаційні обриси, може цілковито перетворитись на енергійну й запальну хору, як це, зокрема, відбувається в Сонаті № 3 для скрипки і фортепіано. Водночас у сонатних *allegro* прослідковуються риси рапсодії, для котрої характерним є зіставлення повільної частини (заспіву) і танцювальної з поступовим нагнітанням енергії, прискоренням, емоційним та динамічним наростанням тощо. Звернення до прототипу рапсодії, а також до самого жанру (у симфонічній музиці) свідчить про великий вплив творчості Ф. Ліста.

Дойна (рум. *doină*) –жанр ліричної пісні, що зародилась у творчості місцевих пастухів та згодом стала традиційною селянською піснею. Характерною ознакою дойни і її інструментального інваріанта є змістове наповнення: сумна, меланхолійна мелодія відображає смуток, жаль, скорботу, самотність людини, усвідомлення неминучості долі, розлуки, страждання від поневолення, нарікання на тяжке життя або ж благаання, молитву до Бога про полегшення страждань тощо. Тобто основна тематика цього жанру пов'язана з трагічним світосприйняттям. Цей

образний контекст визначив характер дойн як у виконавському мистецтві лаутарів, так і в спадщині Дж. Енеску. Інструментальна природа жанру спричинила їх імпровізаційний характер, адже традиційно дойни виконували на флуері, чимпої, наї, скрипці та інших інструментах. Для їхньої гри було характерним повільне розгортання мелодики, ритмічна різноманітність, метрична свобода, мелізматики, численні орнаментации, що спричиняли вільну манеру виконання. Своєрідне *rubato* та *parlando-rubato* відображали глибокі почуття виконавця, складні переживання, перепади настроїв, гіперболізацію емоційних станів.

Переосмислюючи естетику дойни, Дж. Енеску у власних творах поступово формує своєрідний *концепт дойни*, беручи за основу не тільки музичні характеристики жанру, але й власне *ідейність*. Розвиваючи основну образно-тематичну складову цього явища, у зрілий період творчості митець виходить на більш узагальнений рівень драматургії творів, акцентуючи на філософському контексті, відображаючи специфічний менталітет, пов'язаний з усвідомленням вироку долі, фатальності, неминучості того, що має статись у житті людини, народу, нації. У третій скрипковій Сонаті цей концепт кристалізується остаточно, він і визначив своєрідність авторського письма.

Глибина свідомого вибору засобів висловлювання відображена в програмній назві твору: «в румунському народному характері» ("sur le caractère populaire Roumain"). Зауважимо, що позначка вказує саме на характер, а не на стилістику, що свідчить про глибинність її підтексту, відображення типових характерних рис як через певні зовнішні ознаки (інтонаційна, ладо-гармонічна, ритмічна та жанрова основи тощо), так і внутрішнього, психологічного, емоційного портрета народу. Важливі завдання ставлять складні, високомистецькі вимоги до виконавців. Це й розуміння самої естетики звуку, що вимагає майстерного поєднання народної манери, зокрема використання прийомів *glissando*, *portamento*, широкого *vibrato*, пів- та чверть тонів, імітування звучання народних інструментів (налаштування відкритих струн на різні висоти, арпеджовані пасажі), *ricochet* та *saltando* («підстрибування» смичка на струнах), *flautato*, *sul tastiera* та *sul ponticello* для створення таємничих звучань (у скрипки), *tenuto* для мовної виразності мотивів, найтонших динамічних градацій, виразної агогіки, котрі асоціюються з промовою

оповідача з народу, з імпресіоністичною колористикою та вишуканістю звукобарв, романтичною манерою широкого фразування, випуклих кульмінацій, легкістю та невимушеністю виконання віртуозних пасажів, численних розгорнутих, складних орнаментаций-прикрас, якими рясніє партитура Сонати. Попри безсумнівну питому роль скрипки, котра несе вагоме змістовне навантаження (скрипка була найчастіше лідером ансамблю лаутарів), фортепіанна партія є повноцінним партнером, вирізняється не менш бравурною віртуозністю, виконує важливу колористичну функцію, часто імітує гру цимбал чи кобзи через прийоми *tremolo*, барвисту демпферну педаль, поєднання різних регістрів, ефектів просторовості тощо. Інструменти утворюють багатопланову фактуру, адже кожна з них має власну складну ритмічну й інтонаційну лінію. Не вдаючись до цитувань, автор творить неповторні *quasi* автентичні, метафольклорні мелодії. За словами дослідника творчості П. Бентуої, митець «створив народну мову, котра, по суті, є справжнім власним винаходом» [1]. Композитор зумів представити румунську музику через особисту, самостійно створену ідіому, котру науковець визначає як надфольклор.

Наукова новизна. Праця є першою спробою на теренах української науки дослідити проблему національної ідентичності крізь призму індивідуального стилю Дж. Енеску – яскравого і показового автора, творчість якого стояла сприяла зародженню румунської композиторської школи на перетині XIX та XX ст.

Висновки. Національна ідейність у скрипковій творчості Дж. Енеску проявилась не тільки на рівні композиторського стилю, комплексу засобів виразності, притаманних румунській музиці, але й виконавської манери інтерпретації цих творів, що максимально наближена до народної, створює відчуття імпровізаційності, передбачає розуміння інтерпретатором глибинної природи музики, потребує свободи при виконанні, носить характер оповідальності й транслює інформативність самої музики. Митець знаходить власний шлях імплементації румунської ідентичності через створення оригінального концепту дойни. Національна ідейність митця знайшла своє продовження і в його соціокультурній діяльності. Як талановитий виконавець, скрипаль, піаніст і диригент, він доклав чимало зусиль у справі пропаганди творів своїх співвітчизників

(К. Сільвестрі, М. Йори, І. Перлеа, М. Негреа та ін.). Окрім того, у різні роки свого життя він співпрацює в камерних ансамблях з такими видатними музикантами епохи: А. Корто, Ж. Тібо, П. Казальс, А. Казелла, Л. Фурньє, Ф. Шнейдер, Р. Штраус, Б. Барток, М. Равель, І. Менухін та ін., а в роки війни в Румунії організовує кuartет, к якому співпрацює з К. Бобеску, А. Рядулеску, Т. Лупу. Така творча колаборація з музикантами надзвичайного обдарування дала можливість Дж. Енеску створювати та апробувати власні камерно-інструментальні композиції, що й переконливо засвідчує наявність досить великої кількості творів зазначеного жанру. Подальші перспективи дослідження могли б розширити саме цю сферу пізнання.

Література

1. Bentiou P. Masterworks of George Enescu: a Detailed Analysis. Lanham, Maryland: Scarecrow Press, 2010. URL: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uvic/detail.action?docID=662185> (дата звернення: жовтень 2024).
2. Lupu O. About the “Inner Beauty” in the life and creation of George Enescu. *Musicology today*. 2012. P. 65–87. URL: https://www.researchgate.net/publication/321713756_About_the_Inner_Beauty_in_the_life_and_creation_of_George_Enescu/references (дата звернення: жовтень 2024).
3. Malcolm N. George Enescu: his life and music. London: Toccata Press, 1990. 320 p. URL: <https://archive.org/details/georgeenescu0000malc/page/n3/mode/2up> (дата звернення: жовтень 2024).
4. Noh Y. A Performance Guide to George Enescu’s Violin Sonata No. 3 in A Minor, Op. 25, Emphasizing Its Use of Romanian Lăutari Violin Techniques and Style. Doctor of Musical Arts thesis, University of North Texas. 2020. 73 p. URL: <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc1703383/m1/1/> (дата звернення: жовтень 2024).
5. Ritz L. The three violin sonatas of George Enesco: Thesis of Dissertation / University of Kentucky, 1991. 231 p.
6. Şoitu C.-N. Stylistic Confluences: the National Ethos and the Universal in the Artistic Development of Chopin, Enescu and Silvestrov. *Artes: Journal of Musicology*, 2023, 27. P. 70–84. DOI: <https://doi.org/10.35218/ajm-2023-0004>.
7. Taylor B. Landscape – Rhythm – Memory: Contexts for mapping the music of George Enescu. *Music and Letters*. 2017. № 98(3). P. 394–437. DOI: <https://doi.org/10.1093/ml/gcx054>.
8. Văidean V. George Enescu Recitiri, reascultări, repoziționări. Noi Istории Ale Muzicii Româneşti, Vol. I. *Editura muzicala Bucuresti*. 2020. P. 291–352. URL: https://www.academia.edu/47785783/George_Enescu_Recitiri_reascult%C4%83ri_repozi%C8%9Bion%C4%83ri_V_V%C4%83idean_2020 – (дата звернення: жовтень 2024).

References

1. Bentiou, P. (2010). Masterworks of George Enescu: A Detailed Analysis. Scarecrow Press. Retrieved from: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uvic/detail.action?docID=662185> [in English].
2. Lupu, O. (2012). About the “Inner Beauty” in the Life and Creation of George Enescu. *Musicology Today*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/321713756_About_the_Inner_Beauty_in_the_life_and_creation_of_George_Enescu/references [in English].
3. Malcolm, N. (1990). George Enescu: His Life and Music. London: Toccata Press. Retrieved from: <https://archive.org/details/georgeenescu0000malc/page/n3/mode/2up> [in English].
4. Noh, Y. (2020). A Performance Guide to George Enescu’s Violin Sonata No. 3 in A Minor, Op. 25, Emphasizing Its Use of Romanian Lăutari Violin Techniques and Style. Doctor of Musical Arts Thesis, University of North Texas. Retrieved from: <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc1703383/m1/1/> [in English].
5. Ritz, L. C. (1991). The Three Violin Sonatas of George Enesco. Doctor of Musical Arts Thesis, University of Kentucky [in English].
6. Şoitu, C.-N. (2023). Stylistic Confluences: The National Ethos and the Universal in the Artistic Development of Chopin, Enescu and Silvestrov. *Artes. Journal of Musicology*, 27, 70–84. DOI: <https://doi.org/10.35218/ajm-2023-0004> [in English].
7. Taylor, B. (2017). Landscape – Rhythm – Memory: Contexts for Mapping the Music of George Enescu. *Music and Letters*, 98 (3), 394–437. DOI: <https://doi.org/10.1093/ml/gcx054> [in English].
8. Văidean, V. (2020). George Enescu: Recitiri, reascultări, repoziționări. Noi Istории Ale Muzicii Româneşti. Editura muzicala Bucuresti, I, 291–35. Retrieved from: https://www.academia.edu/47785783/George_Enescu_Recitiri_reascult%C4%83ri_repozi%C8%9Bion%C4%83ri_V_V%C4%83idean_2020 [in Romanian].

*Стаття надійшла до редакції 04.10.2024
Отримано після доопрацювання 08.11.2024
Прийнято до друку 15.11.2024*